

per temor de ferir-nos-hi, sinó perquè és un símbol de crims que ens parla de perills indeterminats i d'ànimes tenebroses. Així també una figura sinistra ens causa *basarda*, baldament sapiguem que no ens ha de fer dany; ens causa *basarda*, perquè hi veiem un encuny satànic, una estampa de perversitat [no sempre això, cf. el passatge de *La Papallona*] que ens suggereix la idea de perills indeterminats. La FEREDAT o FERESA --- és una *basarda* en la qual el sentiment inquietant quasi no existeix i resta sols el sentiment depressiu; així com la *basarda* pot arribar a la terror, la hereditat no: és sempre calma --- Podem tenir TEMOR i no *basarda*; la *basarda* es refereix sempre a perills que ens són inconeguts; el temor, a perills que coneixem o creiem conèixer».

Amb tot això no negligim la probabilitat que l'ús d'un mot (tan afectiu, i d'història segurament no molt llarga en l'idioma) hagi evolucionat en el seu matís, potser bastant, i en un lapse de no gaires decennis; car no crec que fos impròpia la definició del DAG. «feresa, esgarrifança, por, que dóna una altura, timba, perill», etc., amb refrany «a qui no té escrúpols, res li fa *basarda*»; ni que sigui estrictament irònic la frase que el DBal. cita de Vidal i Valenciano (c. 1870-90 Vf. del Penedès-Bna.): «com que és devot de Santa Galvana y santa Mandra, li fa *basarda* tenir de cantar los goigs de Sant Prim», ço que ja ens va menant cap al món lingüístic rabelesià en què haurem de pendre peu. Segui com vulgui, en els últims cent anys el mot entre nosaltres ha tendit a fixar-se en l'aspecte seriós i fins emfàtic. Com ens ho mostra especialment l'adjectiu *basardós*: «cridava ab veu de garmella, que retrunyia per la fonçalada, sense desperar més ecos que 'ls *basardosos* de la selva», M. Vayreda, *La Puryalada* (1902), VIII, 141 (4.ª ed., 113), «l'Avi dels Mussols, protagonista d'un crim *basardós*, perpetua cada dia la seva tragèdia imaginària; és a dir, la reuiu», D. Guansé (crítica de *La Mort de Joan Apòstol*, en «La Publicitat», 1928). «El vent rebomborejava també *basardosament*», Joaq. Ruyra, *Pinya de Rosa* I, 23 [més d'ell mateix i de Victor Català en *AlcM*, mot no registrat abans d'aquest diccionari].³

A la Península Ibèrica aquest mot resta isolat. Però ja algú li va citar a Aguiló (o potser més aviat al seu publicador Fabra) un bocí del passatge de Rabelais, que donarem per enter perquè no sols mostra la font immediata del mot català sinó que ja deixa veure la gènesi psicològica i etimològica en francès: «Roy d'Angleterre! --- les armes de France --- seulement les voyant, vous avez telle *vezarde* et paour si horrificque, que soudain vous fiantez» (*Quart Livre*, cap. 67, ed. Sainéan, p. 243); algunes fonts lèxiques del francès «popular» (per bé que callin els diccionaris francesos seriosos),⁴ citen encara el mot com a usat («spanischer Schrecken», Sachs-Villatte), si bé Sainéan el dóna com un «arcaisme», i en efecte no devia ser recent en temps de Rabelais car *besarde* (allí amb *b-*) ja és usat en la «sotie» —espècie de sàinet— *Les Sots Nouveaux*, que era anterior a l'edició que se'n féu c. 1525 (vers 245), en la publicació

del Teatre de Rouen (E. Picot, *Rom.* VII, 1878, 268).

Des que Spitzer cridà per primera vegada (1913, *Neuphil. Mittgn.* xv, 160) l'atenció dels romanistes sobre el mot català, fins que hi tornà vuit anys més tard (*Lexik. a. d. Kat.*, 24-5) féu ja un pas decisiu: si el primer cop es limitava a relacionar amb el suposat pre-romà *BASIRE 'morir' de Diez (*Wb.*, 356) i de M-Lübke (*REW*, 974), després ja s'adonà del francès popular *vésarde* i no solament l'identificà com a font immediata del nostre mot sinó que col·locà el mot francès dins la seva família pintoresca, jargonal i coprolàlica (amb les seves cites sempre ben trobades i aquella erudició de bona llei); potser no coneixia els textos de les *soties* (no sé ni si tenia ben present el del *Quart Livre*), però tant se val, perquè veié ben clara la relació amb la família de VISSIRE i del francès *vesse* 'pet'.

Que es tracta d'una importació de França es veu per la major proliferació en aquest país i per detalls de forma.⁵ En el domini francès s'hi pot afegir molt: fr. dial. *vessette* «frousse, peur» en el Mouzonnais (Champagne);⁶ més extensió sembla haver tingut el verb *véner* (VISSINARE), també usat ja per Rabelais («tant fort *venoit* Quenot...»), a qui permeté d'enriquir la seva galeria d'imaginats personatges folklòrics amb la figura mítica del noble senyor D'Ensumallufes (*le sieur de Hume-vesne*). Car d'ací ve el fr. antiq. *vene* 'pet', que per la seva banda també serví de punt de partida al diminutiu francès popular *venette* 'por, covardia'.

Un entrebanc fonètic obvi en aquesta etimologia és la -z- del fr. pop. *vézarde* (o *besarde*) i del cat. *basarda*; que hi hagi addició del sufix -arde, no sembla que ens hagi de fer escrúpol donada la seva vitalitat a França, i tanmateix hem d'advertir que l'ús normal d'aquest sufix és per formar adjectius, a penes per a substantius, sobretot si són de caràcter abstracte. Però dins el cercle del vocabulari afectiu i argòtic, pocs hi veuran escrúpols greus. Car de tota manera consta en francès popular, i en fonts del francès antiquat, l'existència de les formes verbals *bazardir* 'matar' i *bezarder* 'morir', després alterats en *basourdir* [1628] i el modern *abasourdir* 'estabornir, estupiditzar', en part sota la influència de mots de la família de *alourdir* i *abalourdir*, en part sota la del grup *BASIRE, en part d'altres;⁷ llavors comencem d'adonar-nos que la -s- sonora i l'ús anòmal del sufix -ard poden tenir una explicació conjunta i solidària. I ben mirat em decanto a creure que en tots dos sentits el factor més decisiu ha estat la influència del fr. *hasarder* 'aventurar', 'posar en perill', amb *basardeux* 'perillós, temerari', junt amb llur primitiu *basard* 'atzar, atzar arriscat'; això i alhora la d'un altre parònim fr. pop. i dialectal (N., O. i Savoia) *bazarder* (derivat de *bazar*) «vendre à vil prix, revendre», prov. i nicenc *basardà* «barriscar», «acheter ou vendre sans peser ni mesurer» (*TdF*; J. B. Calvino, *Dict. Niçois*, 1903, p. 30).⁸

Donat el caràcter obvi i natural d'aquestes influències, potser no cal tenir gaire en compte la del complex dialectal i romànic que després de Diez i M-Lüb-